

Hoe zit het met het voorspel in het theater? Hoe verleidelijk is de architectuur? En wat met de Proustiaanse theaterbeleving nu er geen sprake meer is van het sociale schouwspel van de 'noblesse'? Christophe Van Gerrewey etaleert het spel van kijken en bekeken worden, in een persoonlijk traject van de nimfen van de bourgeoisie, tot de eis naar polyvalentie in de theaterzaal vandaag.

Het dubbele verlangen van het theater

Het dubbele verlangen van het theater

In een kleine veronachtzaamde tekst uit 1978 schrijft Roland Barthes, twee jaar voor zijn dood, over de verbouwing van een Parijs theater: *Au 'Palace' ce soir.*¹

Het gaat om een klassiek theater dat in 1923 wordt geopend in de Faubourg Montmartre, en dat na talloze metamorfoses eind jaren zeventig door architect Patrick Berger wordt omgevormd tot een evenementenhal, een dancing, waar al snel de hele Parijse beau monde een pleisterplaats vindt. Karl Lagerfeld organiseert er een modeshow, Mick Jagger komt er dansen, Andy Warhol zoekt er protegés en Roland Barthes komt er – de Griekse wortels van het woord 'theater' indachtig – om te kijken. 'J'avoue,' schrijft Barthes, 'être incapable de m'intéresser à la beauté d'un lieu, s'il n'y a pas des gens dedans; et réciproquement, pour découvrir l'intérêt d'un visage, d'une silhouette, d'un vêtement, pour en savourer la rencontre, j'ai besoin que le lieu de cette découverte ait, lui aussi, son intérêt et sa saveur. Je retrouve le vieux pouvoir de la véritable architecture, qui est conjointement d'embellir les corps qui marchent, qui dansent, et d'animer les espaces et les édifices.' Barthes raakt zo, in een van zijn weinige teksten over architectuur, al meteen aan een onoplosbaar probleem dat elk denken over moderne architectuur beheerst: het fragiele evenwicht tussen de bepaaldheid van het gebouw en de inbreng van de gebruiker van het gebouw. Maken wij de wereld of doet onze omgeving dat in onze plaats?

Il n'y a plus de duchesses Als architectuur zichzelf terugtrekt en een anonieme omgeving aanbiedt, een polyvalent gebruik dat op zichzelf niets betekent of zegt, dan ontstaat er een oninteressant probleem. Als architectuur daarentegen een dwingende werkelijkheid oplegt en zichzelf als een al te interessant totaaldecor tentoonspreidt, zonder dat die strikte vorm ontstaat in sociale of externe gegevens, dan kunnen de lichamen die er een plaats in krijgen, op hun beurt maar beter vertrekken. 'Je suis dans un lieu qui se suffit à lui-même,' schrijft Barthes, maar daar begint het probleem pas. Want wat betekent het voor de bezoekers als de plaats 'genoeg heeft aan zichzelf'? Wat blijft er dan voor hen over?

In het geval van theaterarchitectuur wordt die vraag als het ware ontdudd: het inrichten en vormgeven van de wereld wordt het thema van een publieke ruimte die op zichzelf ook een vormgeving behoeft. Welke ruimtes zijn het, waarin het kijken naar en het bekeken worden door de andere aanwezigen – een zaak van de 'echte' mensen – verzoend wordt met het kijken naar het gebeuren op de scène en dus naar de acteurs, de dansers, de performers, enzovoort?

Het is zeker niet de eerste keer in zijn leven: Barthes gaat, in de laatste alinea van zijn tekst, te rade bij Marcel Proust en diens hoofdwerk *A la recherche du temps perdu*. 'Proust aurait-il aimé? Je ne sais: il n'y a plus de duchesses.' Zonder te citeren, zuiver op de kracht van het geheugen, haalt Barthes een 'fictie van de cultuur' naar boven: de passage

Ik geef toe niet in staat te zijn om me voor de schoonheid van een plek te interesseren, als er zich geen mensen in bevinden; en omgekeerd heb ik er, om de waarde van een gezicht, een silhouet, een kledingstuk te ontdekken, om te kunnen genieten van de ontmoeting, vooral aan dat de plek van deze ontdekking, op haar beurt zelf interessant en smaakvol is. Ik vind de oude macht van de waanachtige architectuur terug, die er in bestaat tegelijkertijd lichamen die wandelen, die dansen, mooi te maken, en de ruimtes en de gebouwen een ziel te geven.

Zou Proust hier van gehouden hebben? Ik weet het niet: er zijn geen prinsessen meer.